

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ
ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету

Випуск 23

Рівне – 2012

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.
Випуск 23. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет,
2012. – 690 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, к.і.н., професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, к.і.н., професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, д.і.н., професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, к.і.н., доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, д.і.н., професор (м. Острог); **Киридон Алла Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Київ); **Степанков Валерій Степанович**, д.і.н., професор (м. Кам'янець-Подільський); **Стоколос Надія Георгіївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Фісанов Володимир Петрович**, д.і.н., професор (м. Чернівці); **Чухліб Тарас Васильович**, д.і.н. (м. Київ); **Швецова-Водка Галина Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Шугасва Людмила Михайлівна**, д.ф.н., професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 10 від 24 травня 2012 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12, РДГУ

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2012

- Quelle: In 2 Bd. – Zürich - Lpz. - Wien: Amalthea - Verlag, 1924. -Bd.I - 330 s., Bd. II - 436 s.
5. Günter K. Erzzerzog Maximilians Projekt einer habsburgischen Doppelmonarchie in Amerika // Jahrbuch für Geschichte von Staat, Wirtschaft und Gesellschaft Lateinamerikas. - Bd. XXV. – Köln - Wien: Bohlau verl., 1988.- S. 169 - 188.
 6. Haslip J. Imperial adventurer. Emperor Maximilian of Mexico. – London: Cardinal, 1974. - 495 p.
 7. Lefèvre Eugène. Documents officiels recueillis dans la secretaierie privée de Maximilien. Histoire de l'intervention française au Mexique. Par. E. Lefèvre. – Vol. 1 – 2. – Bruxelles et Londres. – 1869. – Vol.1 – 468 p. ; Vol. 2 – 452 p.
 8. Lubienski J. Der maximilianeische Staat Mexiko 1861 - 1867: Verfassung, Verwaltung und Ideengeschichte. - Wien - Köln - Graz., 1988. - 161 s.
 9. Montlong Wilhelm von. Authentische Enthüllungen über die letzten Ereignisse in Mexico. – Stuttgart : Buchhandlung, 1868. – 233 s.
 - 10.Rocha S. Los principales episodios del sitio de Queretaro / Introd. y notas de Vito Alessio Robles. – Mexico, 1946. – 124 p.
 - 11.Tavera E. Schmit von. Geschichte der Regierung des Kaisers Maximilian I und die französische Intervention in Mexiko: 1861-1867. Von Dr. Ernst Schmit Ritter von Tavera. Bd. 1-2. – Wien – Leipzig: Braumüller. - 1903. - Bd. 1 - 433 s.; Bd.2 – 517 s.

УДК 94:32(437.1/2)

Р.М. Постоловський

ІНСТИТУТИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ І ПОЛІТИЧНИХ ВИБОРІВ ЯК ЧИННИКИ ЕВОЛЮЦІЇ ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ ЧЕСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (ДР. ПОЛ. XIX – ПОЧ. XX СТ.)

Досліджено процес формування парламентаризму, еволюції політичних виборів, виникнення політичних партій і системи політичних таборів у Чеських землях, що започаткував традицію багатопартійної демократії, яка багато в чому визначила історичну долю демократії в подальшому розвитку чеського суспільства.

Ключові слова: Чехія, демократія, політичні партії, парламентаризм.

Исследовано процесс формирования парламентаризма, эволюции политических выборов, возникновения политических партий и системы политических лагерей в Чешских землях, который положил начало традиции многопартийной демократии, определившей историческую долю демократии в дальнейшем развитии чешского общества.

Ключевые слова: Чехия, демократия, политические партии, парламентаризм.

The process of forming of парламентаризма, evolution of political elections, origins of political parties and system of political camps, is investigational in Czech earth, that put beginning of tradition of многопартийной democracy defining the historical stake of democracy in further development of Czech society.

Keywords: Czech Republic, democracy, political parties, parliament.

У процесі становлення та еволюції демократичних традицій чеського народу важлива роль належала формуванню інститутів парламентаризму і політичних виборів як факторів легітимації політичних акторів, детермінації процесів політичного структурування чеського суспільства та розвитку політичної складової громадянського суспільства в Чеських землях – політичних партій.

У формуванні демократичних інститутів представницької демократії в Чеських землях вагоме значення відіграв провінційний чеський сейм, еволюція якого мала глибокі історичні традиції. Чеський провінційний сейм, представницький орган Чеського королівства, тогочасним правовим урегулюванням, своєю структурою, компетенцією і власною діяльністю в окремих часових моментах XIX ст. точно відбивав політичне значення чеського державного утворення тієї доби в рамках його входження до австрійської імперії [3, S.358].

Стіни чеського провінційного сейму в залежності від моменту політичної ситуації більше чи менше нагадували і звертали особливу увагу на традицію стародавньої самостійності чеської держави і чеського народу, причому чеські політики усвідомлювали сурову реальність неможливості здійснювати вплив на владний апарат австрійської імперії [3, S. 390-391].

Важливим рубежем в діяльності чеського провінційного сейму стала лютнева (Шмерлінгова) конституція 1861 р. Її складовою був закон про представництво в імперії і земські устрої з положеннями про вибори до провінційних сеймів. У той же час головним предметом критики лютневої конституції все ж стали саме положення про вибори до провінційних сеймів, котрі яскраво виводили на перший план шляхту та підприємницькі кола, тобто в той час переважно німців.

Сейми були поділені на три курії – великих землевласників, курію міст та торговельних і підприємницьких палат, і, нарешті, курію сільських населених пунктів. Тим часом, як до поміщицьких курій вибирали власників великих маєтків, виборче право в останніх двох куріях отримали лише ті, котрі платили визначену мінімальну суму прямих податків (так званий виборчий цenz).

Чеський провінційний сейм за таким виборчим устроєм, який діяв з деякими змінами аж до 1918 р., мав мати у всіх трьох куріях 236 депутатів: у поміщицькій курії 70, в курії міст і торговельній палаті 87 і в сільській курії 79 депутатів. До всієї кількості 241 депутата потрібно ще додати так званих вірілістів, тобто не вибраних депутатів, які засідали в сеймі з огляду на свої функції – йшлося про чотирьох високих церковних ієрархів і ректора Празького університету [4, S.66-67].

Чеський провінційний сейм, репрезентуючи зв'язок чеських політиків з представниками традиційної шляхти і громадянського суспільства у шістдесятих роках XIX ст., став трибуною чеської державотворчої

політики. У свідомості та почуттях народу провінційний сейм аж до розпаду монархії залишався символом довготривалої чеської державності, хоча з формально-правової точки зору цієї функції він не мав. Провінційний сейм був найвизначнішою владою та інституційною базою чеського населення в Австрії тієї доби [3, S.392].

Сучасна виборча культура в Чеських землях веде свою історію від 1848 р., коли маси виборців – чоловіків на основі майже загального і прямого виборчого права чи не щодня ставали перед виборчими комісіями, щоб підтримати своїх кандидатів на виборах до провінційного сейму, до імперського сейму у Відні, а вразі необхідності й до все німецького парламенту у Франкфурті і врешті – решт до парламенту в Празі й до муніципального самоврядування [5, S.33].

Звичайно, у порівнянні з революційним 1848 роком виборчі умови після відновлення конституційного порядку в 1861 р. набагато змінилися. Колишньої, продиктованої революційними обставинами демократичності не було, виборче право ліберальним урядом Шмерлінга було визнано лише для найзаможніших, а ще для освічених верств, як компроміс, що мав спрощенням доступу до політичної влади поширити старі і нові еліти, тобто шляхту і колишнє міщанство. Політична система стала авторитарною конституційною монархією, де парламентам було відведено відносно малий простір і виконавча влада мала цілком переважати над законодавчою [5, S.33].

За грудневою конституцією 1867 р., яка підтвердила характер монархії як парламентської держави, право вибирати і бути вибраним залежно від обсягу майна, обсягу податків та соціального становища. Жінки не були допущені до участі у виборах. Вирішальні зміни наступили аж в 1897 р., коли виборче право стало загальним, і в 1907 р., коли було прийняте загальне і рівне виборче право [1, S.91].

Важливо не забувати того факту, що організація виборів в Чеських землях Габсбурзької монархії сприяла формуванню демократичної політичної культури громадян, супроводжувалась громадянськими чеснотами і сумлінням. Так, у своїх спогадах журналіст-младочех Й. Пеніжек зазначав: «Дні виборів були великим святом, при якому всі будинки були прикрашені прапорами в національних кольорах. Хто не брав участі у таких виборах у той час, той не мав уявлення про те, чим вони були, як вони концентрували і виснажували весь інтерес, як підносили ентузіазм і бойовий дух, а також наскільки повчальними вони були для широких верств населення [5, S. 33].

Геометрія виборчої системи в Чеських землях була тісно пов'язана з формуванням та діяльністю політичних партій в Чехії, Моравії і Сілезії.

На відміну від інших держав Європи, політичні партії в Чеських землях, подібно як у всій Цислейтанії, викликали первинно на національній основі. Про це свідчать і початкові назви перших партій.

Найменування чеської політичної сили як Народна партія або партії німецьких лібералів як *Deutschliberale* і у Моравії як *Deutschmährische Partei* було живим документом того, що при виникненні парламентаризму і політичного життя в Габсбурзькій монархії значно більшу роль, ніж відмінності ідейні, конфесійні або соціальні відігравали моменти національні. На відміну від країн Західної Європи, де політичні партії виникали в першу чергу на ґрунті ідейних розбіжностей, у землях Габсбурзької монархії пріоритетним принципом партійного будівництва стала національна орієнтація [2, S.19].

Початки партій у Габсбурзькій монархії сягають періоду, коли парламентаризм тільки народжувався і коли виборча система значною мірою визначала межі, між якими партії могли розвиватись. Політична активність населення тут була значно обмежена і його участі у діяльності партій перешкоджало те, що ані конституція, ані законодавство монархії не знали поняття політична партія, і тому існування партій спиралося на закони про спілки й об'єднання і виборчі закони, котрі не давали достатні юридичні гарантії для розвитку політичних партій як правових суб'єктів.

Цей недостатній правовий простір призводив до того, що процес політичної організації суспільства йшов «обхідним» шляхом, через найрізноманітніші неполітичні організації, спілки, кооперативи, професійні організації й організацій за інтересами, акціонерні товариства тощо, котрі були пов'язані з політичними партіями вільно і непрямо, зокрема персонально. У результаті цього в монархії поступово дійшло – на відміну від інших країн Європи – до незвично інтенсивного проростання політичних партій у неполітичних сферах.

Такий розвиток, помітний уже від 60-х років XIX ст., був характерний і у більш розвинуту фазу партійного життя у чеських землях у останню чверть століття перед першою світовою війною, коли відбувалася трансформація аристократичних партій у партії масові і партій загальнонаціональних у партії за інтересами [2, S.20-21].

Спектр політичних партій в Чехії, Моравії і Сілезії створювався поступово, починаючи від 60-х рр. XIX ст., в основному на основі національно-політичних рухів і груп. Така ситуація почала виразно змінюватись лише у 80-х. та головним чином у 90 –х рр., коли широкі верстви населення внаслідок соціальної і національної радикалізації та поступового розширення творчого права були втягнуті у суспільне і політичне життя. Чеський народ не чекав ліків від суспільних недуг від всенародних партій, а шукав їх у рухах, котрі представляли не лише їхні національні, але й в першу чергу соціальні, релігійно-політичні і аграрні інтереси.

Організоване впровадження інтересів населення в цих рухах створювали в їх середині підґрунтя для виникнення своєрідних політичних субкультур, з яких пізніше утворився як соціально-демократичний, так і

католицький, аграрний і національно-соціальний політичний табори [2, S. 27, 31-32].

Найбільш роздрібненим і неоднорідним в чеській і німецькій політичних системах був національно-ліберальний політичний табір. У чеському середовищі він викристалізувався з початкового чеського національного руху, котрий всупереч зростаючій різноманітності чеського суспільства зростав під гаслом боротьби за національні вимоги в опозиції до німецької владної ідеології. До II-ї половини 90-х рр. цей табір був представлений старочеською і младочеською партіями. Пізніше, зокрема, в Чехії він диференціювався виникненням інших, переважно міських партій, котрі виростали з одного боку з прогресивного руху студентства і з реалізму Т.Г.Масарика, з іншого - з руху дрібних підприємців, тому пізніше, крім Національної і Національно вільнодумної партій до його складу входили також Чеська радикально-прогресивна партія (1897 р.), Чеська державно-правова партія (1899 р.), а після їх об'єднання у 1908 році – Чеська державно-правова прогресивна партія, Масарикова чеська народна партія (1900 р.), яка після 1906 р. почала називатись Чеська прогресивна партія (котру знали більше під назвою «Реалістична партія» і Чехословацька підприємницька і торгова партія) [2, S.34-35].

Зазначимо, що партії національно-політичного табору, незважаючи на усі програмні і політичні розбіжності, які були часто причиною створення протилежних коаліцій, були прив'язані до одного спільного соціоментального середовища, в котрому національні пріоритети і міщанський стиль життя залишалися спільним знаменником. Вони боролися за позитивне до себе ставлення приблизно однакової кількості виборців і шукали опори у верств з тією самою політичною субкультурою. Йшлося про середні і заможні верстви чеського міського суспільства, до яких належала зокрема інтелігенція, вищі службовці; представники вільних професій, студенти, дрібні підприємці і торговці, а пізніше і новостворена верства чеських крупних підприємців [2, S.35].

Підйом національного і соціального руху спричинив політизацію католицького руху. Католицький табір у Чехії складався з більшої кількості партій, які не мирились між собою, оскільки обидві течії політичного католицизму, представлені перш за все християнсько-соціальною партією Чехії (1894 р.) і Національною католицькою партією чеського королівства (1897 р.), довгий час йшли власними шляхами, проходячи різні стадії розвитку, а також зміни назв [2, S.37].

Католики на противагу до соціалістично і ліберально налаштованих сил в рамках католицького табору створили організаційні, програмні і, зокрема, ментальні передумови для формування власного, незалежного від решти чеських національних рухів соціоментального середовища, в якому альфою і омегою стало відношення до церкви і релігії. Захист і впровадження християнських (католицьких) принципів в політиці і в житті

всього суспільства стало відправним пунктом діяльності партій католицького табору.

Чеський соціал-демократичний табір вузько співпрацював і залежав від багатолітнього існування робітничого руху, котрий розвивався автономно і незалежно від обох національних рухів. На противагу до них, навпаки, створювалося своєрідне соціоморальне середовище, в якому відбувався симбіоз чеських і німецьких соціал-демократів.

Вступ соціал-демократів до імперської ради у 1897 р., а в Моравії після моравського вирівнювання з 1905 р. і до земського сейму, привів до поступового відчуження чеських і німецьких соціал-демократів і до їхнього зближення з національно спрямованими політичними блоками.

Зміни, які відбулися після прийняття загального виборчого права у 1907 р., пришвидшили перехід до самостійних дій чеських і німецьких соціал-демократів, котрі в цей період були представлені трьома партіями: Чехослов'янською соціал-демократичною робітничою партією, незалежною від Відня) (т.зв. автономісти), земськими організаціями німецької соціал-демократичної робітничої партії Австрії та у 1911 р. новоствореною Чеською соціал-демократичною робітничою партією Австрії (т.зв. централісти), котра була вірна віденському керівництву партії.

Чеські соціал-демократи після 1907 р. стали взагалі партією з найбільшим виборчим потенціалом, хоча через виборчу систему часто справа доходила до створення виборчих коаліцій, спрямованих проти соціальної демократії [2, S.40-41].

Чеський аграрний політичний табір був представлений в кожному земельному районі лише однією партією. У Чехії вона була створена в 1899 р., в Моравії та Сілезії – в 1904 р. Ці земські партії у 1905 р. створили спільний виконавчий комітет, а незабаром Чехослов'янську аграрну партію.

Створення аграрної партії було пов'язане з відмежуванням професійно орієнтованих верств з одного боку проти міських партій, а з другого боку проти політичного католицизму. Аграрна партія могла опертися на політичний досвід селянства, котре належало до великої складової національного руху, незабаром стала однією з найсильніших політичних партій (в Чехії після виборів 1907 р. і 1911 р., у зв'язку з отриманням депутатських мандатів, стала найчисленнішою чеською партією в імперській раді) [2, S.42-43].

Чеський національно-соціальний табір також був представлений лише однією партією. У другій половині 90-х років у чеському середовищі і на переломі століть у німецькому почали формуватися сили, котрі були спрямовані на вирішення, зокрема, соціальних інтересів нижчих міських верств, але на відміну від соціал-демократії і власне проти неї, робили це на основі акцентованого націоналізму. Акцент на національні і соціальні

пріоритети і незадоволеність політикою інших партій, котрі спочатку теж мали ці пріоритети, привели до того, що у 1897 р. виникла Чеська національно-соціальна партія в Чехії; у 1898 р. в Моравії, а пізніше, після кількох спроб (1898 р. і 1902 р.) у 1911 р. і в Сілезії.

Національно-соціальний табір, який в кожній землі представляла одна партія, був профільований головним чином як протиположність до соціал-демократії з одного боку і як опозиція до младочехів з іншого боку. Оскільки національні соціалісти у боротьбі за вплив на нижчі міські верстви наражалися на сильну конкуренцію як соціал-демократів, так і міщанських партій, національно-соціальний табір завойовував своє місце під сонцем важче, ніж інші табори, а його політична культура була роздвоєна на національний і соціально-реформістський підходи [2, S.44].

Таким чином, процес формування парламентаризму, еволюції політичних виборів, виникнення політичних партій і системи політичних таборів в Чеських землях започаткував традицію багатопартійної демократії, яка багато в чому визначила історичну долю демократії в подальшому розвитку чеського суспільства. Саме політичні партії виступали головними об'єднаннями громадян в боротьбі за політичну владу і стали основою представницької демократії.

Джерела та література

1. Dohnalová M., Malina J., Müller K. Občanská společnost: minulost-současnost-budoucnost. Brno, 2003.
2. Maliř J. Systém politických stran v českých zemích do roku 1918 // Maliř J. Marek P. a kol. Politické strany. Vyuvoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I Díl: Období 1861-1938.
3. Soukup L. Zemský sněm český v 19. století // Vývoj české ústavnosti v letech 1618-1918.
4. Valenta A. Politické dějiny českých zemí za vlády habsburské monarchie 1848-1914. Hradec Králové. Gandeamus.
5. Velek Luboš. Mandat za úzenku. Volební nátlak a podvody v české politické kultuře 19. století // Dějiny a současnost. Kulturně historická revue, 2006, ročník XXVIII, №5.

УДК 325.3(410)

Л.І.Валюх

ПОЗИЦІЯ ЛІБЕРАЛЬНОГО УРЯДУ ГЛАДСТОНА ЩОДО НІМЕЦЬКОЇ КОЛОНІАЛЬНОЇ ЕКСПАНСІЇ У СХІДНІЙ АФРИЦІ (1884 – 1885 РР.)

Висвітлено відношення ліберального уряду Гладстона до колоніального протиположності з Німеччиною за економічне та політичне домінування у Східній Африці.

Ключові слова: Велика Британія, Німеччина, Східна Африка, колоніальна експансія.

З М І С Т

NOTA BENE

С.С. Троян «ЗМІНА ПАРАДИГМ» У СУЧАСНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ: ОРІЄНТАЛІЗМ І ПОСТКОЛОНІАЛЬНИЙ ДИСКУРС	3
В.В. Долід ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ПОСТКОЛОНІАЛІЗМ»	20

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Р.М. Шеретюк СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-УНІАТСЬКОЇ ЦЕРКВИ НАПЕРЕДОДНІ ПОДІЛІВ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	29
О.П. Прищепя БІБЛІОТЕКИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПОШИРЕННІ КНИЖОК В ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ПОВІТОВИХ МІСТ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ТА ЇХ КНИЖКОВИЙ РЕПЕРТУАР (XIX – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	40
О.М. Приймак СОЦІАЛЬНІ ПОРТРЕТИ ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ	54
В.А. Добровичинська ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗАБУТТЯ: ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ НАДІЇ ШУЛЬГИНОЇ-ІЩУК (1888–1979 рр.)	64
С.П. Журавльова ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ СХОДУ В 20-Х РОКАХ ХХ СТ.	75
Л.Л. Бабенко СПЕЦОПЕРАЦІЇ РАДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ ДЕРЖБЕЗПЕКИ ПО ЛІКВІДАЦІЇ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНОГО ПІДПІЛЛЯ У 1930-х – НА ПОЧАТКУ 1950-х РОКІВ	85
С.О. Білан КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У 30-Х РР. ХХ СТ.	97
О. Ночовний РОЛЬ ПОСТІЙНИХ КОМІСІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР	106
Л.І. Бородинська СОЦІАЛЬНА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОТЕСТАНТІВ-УКРАЇНЦІВ У СЕРЕДОВИЩІ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ У 40 РОКАХ ХХ СТ.	122
Т.О. Карпукхіна ДИНАМІКА ПРОЦЕСУ ДЕПОРТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ З ПОЛЬЩІ (1944-1946 рр.)	131
Л.В. Заглинська, Т.В. Гоголь ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАСАД РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ В 90-ТІ РОКИ ХХ СТ.	139

К. Круглик
РЕЛІГІЙНІ ПРАКТИКИ В СИСТЕМІ СВИТОГЛЯДНИХ
ПРІОРИТЕТІВ ПРАВОСЛАВНИХ ВІРУЮЧИХ 149

ІСТОРИКО-КРАСЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

О.В. Білявцева
СВЯТО-ТРОЇЦЬКИЙ МЕЖИРИЦЬКИЙ ТА СВЯТО-УСПЕНСЬКИЙ
ГОЩАНСЬКИЙ ЧОЛОВІЧИ МОНАСТИРІ У КОНТЕКСТІ
ДУХОВНО-КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ РІВНЕНЩИНИ160

О.П. Шмид
ПОЛЯКИ НА ВОЛИНІ: ПОМІЩИЦЬКО-СЕЛЯНСЬКА
КОЛОНІЗАЦІЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.169

Я.П. Цецик
РОЛЬ МОНАРХІЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР У ПОСИЛЕННІ
НАПРУГИ В СФЕРІ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН
У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ186

В.Р. Бернацький
СЕКТАНСЬКИЙ РУХ НА ВОЛИНІ-ЖИТОМИРЩИНІ
У 1920-Х РР.: СФЕРИ ВПЛИВУ І ПРОБЛЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ 195

Р.П. Давидюк
ЕВОЛЮЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ
НА ВОЛИНІ У 20-Х РР. ХХ СТ. 203

А.А. Вавринюк
OSADNICTWO WOJSKOWE I JEDNOSTKI WOJSKA POLSKIEGO
NA WOŁYŃNI W LATACH 1920 – 1939 213

К.І.Якуніна
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕКТАНСЬКОГО РУХУ
НА ВОЛИНІ ТА ЖИТОМИРЩИНІ У 1940–1970-Х РР. 226

К.П. Абрамчук
ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОЇ ПОЛІТИКИ НАБОРУ
ТА ПРИМУСОВОЇ ДЕПОРТАЦІЇ РОБІТНИКІВ
З ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1941 – 1945 РР.) 234

Р. Михальчук
АНТИСЕМІТИЗМ ЛЕГАЛЬНОЇ ПРЕСИ РІВНЕНЩИНИ
(1941-1943 РР.): ЄВРЕЇ У СВІТОВІЙ ІСТОРІЇ 241

В.Р. Данильчук
ОСТАРБАЙТЕРИ ЯК ОБ’ЄКТ РЕПРЕСІЙ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ252

І.І. Булига
ПРОТЕСТАНТСЬКІ КОНФЕСІЇ І ДЕРЖАВНА ВЛАДА
НА ВОЛИНІ (1944-1945 РР.)260

М. Романюк
БОРОТЬБА ОРГАНІВ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ПРОТИ ПІДПІЛЛЯ
ОУН ТА ВІДДІЛІВ УПА ЗОЛОЧІВСЬКОЇ ОКРУГИ (1944-1946) 268

Т. Ісічук
ЗАГАЛЬНІ РИСИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОТЕСТАНТИЗМУ
НА РІВНЕНЩИНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА 40–50 РОКІВ ХХ СТ.) 286

Оксана Ворон, Олена Ворон ХРИСТИАНСЬКІ КОНФЕСІЇ НА РІВНЕНЩИНІ У 50-70-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	295
Л.М. Ларькіна ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ КОМІСІЇ СПРІЯННЯ НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	310
С.В. Виткалов З ІСТОРІЇ ВОЛИНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ	320
Б.А. Прищепа ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВОЛИНСЬКИХ МІСТ ЕПОХИ КИЇВСЬКОЇ РУСИ У 1991–2010 РР.	327

ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Т.М. Кузьма ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ В КОНТЕКСТІ КОЛОНІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ СЕРЕДИНИ ХІХ СТ.	345
Р.М. Постолювський ІНСТИТУТИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ І ПОЛІТИЧНИХ ВИБОРІВ ЯК ЧИННИКИ ЕВОЛЮЦІЇ ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ ЧЕСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (ДР. ПОЛ. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.)	352
Л.І. Валюх ПОЗИЦІЯ ЛІБЕРАЛЬНОГО УРЯДУ ГЛАДСТОНА ЩОДО НІМЕЦЬКОЇ КОЛОНІАЛЬНОЇ ЕКСПАНСІЇ У СХІДНІЙ АФРИЦІ (1884 – 1885 РР.)	358
З.В. Священко ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СЕЛЯНАМИ У ПРОЕКТІ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОМІСІЇ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ.....	367
О.А. Бундак РЕАНІМАЦІЯ ЧИ СТВОРЕННЯ ВСЕРОСІЙСЬКОГО СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ В 1917 РОЦІ	376
Г.Я. Невинна «НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ» У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФІНЛЯНДІЇ В 30-ТІ РР. ХХ СТОЛІТТЯ.....	385
Т.М. Самсонюк ПОЛЬСЬКА ВІЙСЬКОВА РОЗВІДКА НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІД ЧАС ПЕРШОГО ЕТАПУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1938-1941 РР.)	391
О.В. Каплюк ЧЕСЬКИЙ ТА СЛОВАЦЬКИЙ ЛЕГІОН У СКЛАДІ ВІЙСЬКА ПОЛЬСЬКОГО	402
В.Ю. Лесняк ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОРТЕСІВ У СИСТЕМІ ВЛАДИ ФРАНКІСТСЬКОЇ ІСПАНІЇ (1939-1975)	410

И.И. Маслова	
УРОКИ «ВОСТОЧНОГО ПОХОДА» ГИТЛЕРА В ОЦЕНКАХ ИДЕОЛОГОВ НАЦИЗМА И ГЕНЕРАЛОВ ВЕРМАХТА	423
Т. Пилипович	
УКРАЇНЦІ-ВОЯКИ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА АНДЕРСА (2-ГО ПОЛЬСЬКОГО КОРПУСУ) В БИТВІ ПІД МОНТЕ-КАССІНО	437
В.І. Дубей	
ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА КООРДИНАЦІЮ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В ЄВРОПІ	447
І.О. Десятничук	
ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ НАПРИКІНЦІ 60-Х РР. ХХ СТ.: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА	454
І. Філіпчук	
«ПРАЗЬКА ВЕСНА» ЙОСИФА СМРКОВСЬКОГО	466
А.В. Слесаренко	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ «ПАРАЛЕЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ» В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1970-1980-ТІ РОКИ)	472
О.І. Санжаревський	
ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМИН РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ ТА НАТО В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 90-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ	481
Marek Motyka	
ZMIANY KULTUROWE WOBEC SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH W POLSCE NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU	488

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

С.Н. Грипич	
ТАЄМНИЦІ БІБЛІОТЕКИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	505
Л.М. Шугасва	
ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО ХРИСТІЯНСТВА ЯК СКЛАДНОЇ КОНФЕСІЙНОЇ СПІЛЬНОТИ ПРАВОСЛАВНОГО КОРЕНЯ	512
Л.М. Казначєєва	
ВОЛИНСЬКЕ ДВОРЯНСЬКЕ ЗІБРАННЯ: ІСТОРІОГРАФІЇ ПРОБЛЕМИ	519
П.О.Савчук	
ВСЕСВІТНЯ І ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІЯ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	529
М.Б. Шатрова	
ІСТОРІОГРАФІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)	538
Н.В. Плюта	
ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА У ФРАНЦІЇ З ПИТАНЬ КОЛОНІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В АФРИЦІ КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	548

Mirosław A. Michalski ROLA RELIGII W KSZTAŁTOWANIU OSOBOWOŚCI – CHARAKTERU W MYŚLI PEDAGOGICZNEJ WITOLDA RUBCZYŃSKIEGO	568
О.П. Постельжук УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ УГODOBСЬКИХ ПАРТІЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ МІЖВОЄННОЇ ПОЛЬЩІ	577
В. Гарматны ГІСТАРЫЯГРАФІЯ АГРАРНАЙ ПАЛІТЫКІ ПОЛЬСЬКІХ УЛАД НА ТЭРЫТОРЫІ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ ў 1921-1939 гг.	594
Л. Трачук ЕВОЛЮЦІЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ІНФОРМУВАННЯ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ	608
Т.І. Гуменюк ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР ПРОТЯГОМ 1944 – 1985 РР.: ІСТОРІОГРАФІЧНІ ОЦІНКИ	622
В.В. Надольська ІНФОРМАТИЗАЦІЯ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ В ПОСТРАДІАНСЬКИХ КРАЇНАХ: ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ	632
А.М. Киридон ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ	640
С. Баханова ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА У СУЧАСНИХ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ	655
М.І. Ярмоленко СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ	667
РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ	
Р.П. Давидюк УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ І ПОЛІТИКА ПРОМЕТЕЇЗМУ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (Рец.: Комар В. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921-1939 рр.) / Володимир Комар. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 360 с.)	674
С.С. Троян ПРОЕКТИ НАЦІОТВОРЕННЯ В КОМПАРАТИВНОМУ ІСТОРІЧНОМУ ДИСКУРСІ (Рец.: Земський Ю. С. Польська, російська та українська еліти в змаганнях за Правобережну Україну середини ХІХ століття / Юрій Сергійович Земський. – Хмельницький, 2011. – 350 с.)	677
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	680
ЗМІСТ	684

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 23

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С.Троян

Комп'ютерна верстка – Третяк О.Ю.

Обкладинка – Самсонюк В.Б.

Підписано до друку 21. 06. 2012 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman». Наклад 100.

Обліково-видавничих аркушів 30,00.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії

ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії:

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2012. – Випуск 23. – 688 с.